

ВЕЛИКИ ПРАСАК- СТО ГОДИНА ОД АТЕНТАТА У САРАЈЕВУ

Издавач:

Центар за културу Пожаревац

За издавача:

Драги Ивић

Рецензент:

Синиша Мишић

Уређивачки одбор:

Синиша Мишић, Владета Петровић, Борис Стојковски,
Дејан Јечменица, Гордан Бојковић, Момчило Исић,
Небојша Ђокић (секретар)

Лектура и коректура:

Тања Mrђа

Дизајн корица и припрема за штампу:

Бојан Николић

Адреса издавача:

Центар за културу Пожаревац
Јована Шербановића 1, 12000 Пожаревац

Тираж:

300 примерака

Штампа:

„Ситограф РМ“ Пожаревац

Одржавање научног скупа „Велики прасак- сто година од атентата у Сарајеву“ и штампање овог зборника омогућио је Центар за културу Пожаревац

ВЕЛИКИ ПРАСАК
СТО ГОДИНА АТЕНТАТА У САРАЈЕВУ

ЗБОРНИК РАДОВА

са научног скупа одржаног 28. јуна 2014. у Центру за културу у
Пожаревцу

Уредник за средњи век
Владета Петровић

Уредник за нови век
Момчило Исић

Пожаревац
2015.

Ирена Цвијановић
Историјски институт
Кнез Михаилова 36/II
irena.cvijanovic@yahoo.com

Норманска Сицилија у делима Идрисија и Ибн Ђубајра, арапских путописаца из XII века

Апстракт: У овом раду су обрађена дела арапских путописаца о норманској Сицилији, Идрисија и Ибн Ђубајра. Норманска краљевина се развила у модерну државу која је била мешавина хришћанске и исламске културе. Краљевство је постало једна од најбогатијих држава у Европи која је ставила медитеранску трговину под своју контролу. Двор краља Рожера II у Палерму био је центар научника и уметника из целог света. Међу њима је био и најпознатији арапски географ Идриси који је написао књигу из географије на основу података које је добијао на двору. Дело је посветио свом патрону, по коме је добила име «Рожерова књига».

Кључне речи: Сицилија, Нормани, Арапи, двор у Палерму, хришћани и муслимани, арапски путописци.

У XII веку краљевина Сицилија била је једна од најнапреднијих држава у Европи, са веома ефикасним норманским системом владавине, са мешавином хришћанске и исламске културе, и хришћанским краљем који подсећа на оријенталне владаре.¹ Нормански краљ Рожер I освојио је Месину од Арапа 1061. године.² Сицилија је пала под његову власт 1091. године, а муслимани су задржали само мања упоришта. Нормани су владали на Сицилији до 1194. године.³ Арапски елементи били су присутни на двору и у култури норманске Сицилије.⁴ Рожер II (1130-1154), познат као Паганин због наклоности према муслиманима, користио је

¹ W. L. Warren, The Myth of Norman Administrative Efficiency: The Prothero Lecture, *Transactions of the Royal Historical Society, Fifth Series*, Vol. 34 (1984), 113-132; C. H. Haskins, England and Sicily in the Twelfth Century, *The English Historical Review*, Vol. 26. No. 103 (Jul 1911), 433-447; C. H. Haskins, England and Sicily in the Twelfth Century (Continued), *The English Historical Review*, Vol. 26. No. 104 (Oct., 1911), 641-665; A. Marongiu, A Model State in the Middle Ages: The Norman and Swabian Kingdom of Sicily, *Comparative Studies in Society and History*, Vol. 6, No. 3 (Apr., 1964), 307-320.

² F. Hiti, *Istorija Arapa od najstarijih vremena do danas*, Sarajevo 1967, 543-553; B. Lewis, *Arapci u povijesti*, Zagreb 1956, 117-132.

³ J. Shepard, *The Cambridge History of the Byzantine Empire c. 500-1492*, Cambridge 2008, 476, 633-640, 651-660, 680-683.

⁴ G.A. Loud, A. Metcalfe, *Society of Norman Italy, The Medieval Mediterranean*, 1983, 289-298.

арапске одреде у војним походима по јужној Италији. У његово време⁵ арапске архитекте су створиле нови сараценско-нормански стил. Приликом крунисања Рожер II је носио плашт направљен у Палерму са арапским натписом у куфском стилу и 528. години по хиџри, што одговара 1133-1134. години по хришћанском календару.⁶ Краљ је читao и писао арапски, а и остали нормански краљеви на Сицилији ковали су новац са арапским натписима и муслиманској формулом.⁷ Књиге на двору су биле на арапском, а хришћани у Палерму су се облачили као мусимани.⁸

Арапски извори о Сицилији

У делима арапских путописаца описане су природно-географске карактеристике Средоземља, његових мора и острва.⁹ Арапски писци су разликоавали делове Средоземног мора и дали им посебне називе.¹⁰ По Ибн Хордадбеху и Ибн Ростеху «Средоземно море има 172 острва која су некад била насељена, али су мусимани, у својим морским походима многа опустошили.»¹¹ Ал-Истакхри пише о медитеранским острвима: «Највеће насељено острво је Сицилија, дуго отприлике седам дана хода, на

⁵ J. V. Tolan, *Saracens, Islam in the Medieval European Imagination*, New York 2002, 85; Назив Сарацени означавао је у време римске и првих векова византијске власти, једно од семитских племена на Синају. Касније у средњем веку односио се на Арапе и мусимане Средоземља; S. A. Epstein, *Purity Lost: transgressing boundaries in the Eastern Mediterranean, 1000-1400*, Baltimore 2006, 38-45.

⁶ M. Chinball, *The Normans*, Oxford 2006, 83-87; H. Wierusyowski, Roger II of Sicily, Rex-Tyranus, In Twelfth-Century Political Thought, *Speculum*, Vol. 38, No. 1 (Jan., 1963), 46-78.

⁷ J. D. Breckenridge, A Classical Quotation in Twelfth-Century Sicily, *Gesta*, Vol. 15, No. 1/2, Essays in Honor of Sumner McKnight Crosby (1976), 279-284.

⁸ Д. Норвич, *Нормандцьв Сицилии*, Москва 2005, 192-2005.

⁹ Al-Mokaddasi, *Descriptio imperii moslemici*, in: BGA, ed. De Goeje, Lugduni-Batavorum (Leiden) 1877, 14-15; Al-Jakûbî, *Kitâb al-boldân*, in: BGA, ed. De Goeje, Lugduni-Batavorum (Leiden) 1892, 155; Al-Masudi, *Kitâb at-Tanbih Wa'l -Ischrâb*, in: BGA, ed. De Goeje, Lugduni-Batavorum (Leiden) 1894, 39, 192; Al-Bakri, *Al-Masâlik w'al-Mamâlik*, Beirut 2003, 239, 150.

¹⁰ Al-Hamadhani, *Compendium libri Kitab al-Boladan*, in: *Bibliotheca Geographorum Arabicorum (BGA)*, Lugduni-Batavorum (Leiden) 1885, 7-8; Ibn Rosteh, *Kitab al-a'lâk An-Nafisa VII*, in: BGA, ed. De Goeje, Lugduni-Batavorum (Leiden) 1892, 84; Al-Istakhri, *Via regnum, descriptio ditionis moslemicae*, in: BGA, ed. De Goeje, Lugduni-Batavorum (Leiden) 1870, 68-69 ; Ibn Haukal, *Via et regna, description ditionis moslemicae*, in : BGA, Lugduni-Batavorum (Leiden) 1938, 190-193;

¹¹ Ibn-Khordadhbéh, *Kitâb al-masâlik wa'l mamâlik*, in: BGA, ed. De Goeje, Lugduni-Batavorum (Leiden) 1889, 231 ; Ibn Rosteh, *Kitab al-a'lâk An-Nafisa VII*, in: BGA, ed. De Goeje, Lugduni-Batavorum (Leiden) 1892, 85.

кому има много плодних поља, и стоке». ¹² Ибн Хаукал је описао арапско-византијску Сицилију и Палермо у X веку.¹³ Податке о норманској Сицилији налазимо код арапских путописца из XII века, Ибн Ђубајра и Идрисија.¹⁴

Ибн Ђубајр, Абу ал-Хусајн Мухаммад Ибн Ахмад Ибн Ђубајр ал-Кинани (сред. XII в., 1145-1217), рођен је у Валенсији.¹⁵ Живео је у јужном делу Иберијског полуострва, Андалусији која је била под влашћу Алмохада. Породично стабло Ибн Ђубајрове породице вероватно је повезано са муслиманским светим градом Меком, и племеном Кинан. Многи припадници овог племена преселили су се на Иберијско полуострво у VIII веку. Након студија Ибн Ђубајр је постао секретар емира Алмохада у Гранади. Између 1183 и 1185. године кренуо је на хаџилук у Меку. Напустио је Шпанију 3.02.1183. године и кренуо на пут око Сардиније, Сицилије, Крита, па дуж афричке обале, до Александрије. Обишао је Александрију, Каиро и наставио пут преко Црвеног мора до светог града Меке и Медине. Наставио је путовање ка Багдаду, Мосулу, Алепу, Дамаску, Акри. На повратку у Шпанију, у јануару 1185. године, стигао је на Сицилију, у којој је цветала норманско-сараценска култура. Средином априла 1185. године вратио се у свој родни град у Гранади. Предузео је још два путовања по Медитерану, прво између 1189. и 1191. године, а друго 1217. године. Умро је у Александрији 29.11.1217. године. Утиске са својих путовања пренео је у књизи *Rihla* (Путовања), која је издата неколико пута. Једини познат рукопис Ибн Ђубајровог дела је сачуван у Универзитету у Лајдену, у Холандији. Бројне копије арапског издања појавиле су се у Каиру. Виљем Рајт је омогућио да се арапско издање базирано на лајденском рукопису одштампа 1852. године. Холандски оријенталиста М. Џ. Де Гоје ревидирао је Рајтово издање и објавио 1907. године.¹⁶ Годину дана пре Де Гојеовог издања, објављен је превод на италијански.¹⁷ Затим, 1949. године објављен је превод на

¹² Al-Istakhri, *Via regnum, descriptio ditionis moslemicae*, in: BGA, ed. De Goeje, Lugduni-Batavorum (Leiden) 1870, 70-71.

¹³ Ibn Haukal, *Via et regna, description ditionis moslemicae*, in : BGA, Lugduni-Batavorum (Leiden) 1938, 118-131.

¹⁴ Ibn Jubayr; Wright, William (editor), 1852; de Goeje, M.J. (revised by; in Arabic), 1907, *The Travels of Ibn Jubayr*, Brill, Leiden; Al-Idrisi, *Kitab Nuzhat al-Mušqat fi Iḥtiraq al-Afaq*, Beirut 1989.

¹⁵ *The Encyclopedia of Islam*, Vol. III (2nd ed.), Leiden: Brill, 1986, p. 755.

¹⁶ Ibn Jubayr; Wright, William (editor), 1852; de Goeje, M.J. (revised by; in Arabic), 1907, *The Travels of Ibn Jubayr*, Brill, Leiden.

¹⁷ Ibn Jubayr; Schiaparelli, Celestino, (trans. and ed.; in Italian), *Viaggio in Ispagna, Sicilia, Siria e Palestina, Mesopotamia, Arabia, Egitto, compiuto nel secolo XII*, Rome: Casa Editrice Italiana, 1906.

француски у Паризу, који је поново издат 1956. године.¹⁸ Превод на енглески објављен је у Лондону 1952. године.¹⁹

Идриси, Абу 'Абдаллах Мухаммад ибн Мухаммад ибн 'Абдаллах ибн Идрис (сред. XII в., 1099/1100-1164/5/6), најпознатијти арапски географ, рођен је у Цеути, од шпанско-арапских родитеља. Његова породица је припадала следбеницима пророка Мухамеда и породици Идрисда, емира Марока, па се у последњим радовима појављује под именом Шериф ал-Идриси. Након студија у Кордови, у муслиманској Шпанији провео је неколико година путујући по северној Африци, Близком истоку, и Европи. 1138. стигао је из северне Африке у Палермо на позив краља Сицилије. Био је познати географ и картограф на двору норманског краља Рожера II на Сицилији, а после његове смрти код његовог сина Виљема I.²⁰ Дело *Kitab nuzhat al-mušqat fi ihtiraq al-afaq* (Одмараше човека који чезне да пропутује земљама), написао је 1154. (1192?) у Палерму.²¹ Позната је и под називом *Al-Kitab al-Rudjar* (Рожерова књига), јер је написана по наруџбини краља.²² У својој књизи помиње географа, из VIII века, Ибн Хордадбеха, као и неколико познатих географа из X века, Ал-Јакубија, Ибн Хаукала и Ал-Масудија. За његов рад је било важно што је на Сицилији добијао податке од европских и арапских географа. Писао је на основу података посматрача који су били послати у разне земље и на основу утисака са својих путовања. Поред овог значајног дела, за свог покровитеља Рожера II конструисао је небески глобус и карту света у облику диска од сребра. На диску су биле урезане линије које су обележавале границе седам области насељеног света. Сицилијански барони су устали против Виљема 1160., и за време побуне спалили су многа документа и књиге међу којима је било и ново латинско издање Идрисијеве књиге, а карта и сребрни диск су нестали.

¹⁸ Ibn Jobair; Godefroy-Demombynes, Maurice, (trans. and ed. in French), *Voyages d'Ibn Jobair (3 Vol)*, Paris: Paul Geuthner, 1949/56.

¹⁹ Broadhurst, Roland J.C., (trans. and ed.), *The Travels od Ibn Jubayr: being the chronicle of a mediaeval Spanish Moor concerning his journey to Egypt of Saladin, the holy cities of Arabia, Baghdad the city of the Caliphs, the Latin kingdom of Jerusalem, and the Norman kingdom of Sicily*, London: Cape, 1952.

²⁰ M. Tolmacheva, The Medieval Arabic Geographers and the Beginings of Modern Orientalism, *International Journal of Middle East Studies*, Vol. 27, No. 2. (May, 1995), pp. 141-156; J. Johns and E. Savage-Smith, The Book of Curiosities: A Newly Discovered Series of Islamic Maps, *Imago Mundi*, Vol. 55 (2003), 7-24.

²¹ Al-Idrisi, *Kitab Nuzhat al-Mušqat fi Ihtiraq al-Afaq*, Bejrut 1989, 588-602.

²² *The Encyclopedia of Islam*, vol. III, ed. B. Lewis, V.L. Ménage, J. Schacht, Leiden, London 1986, 1032-1035.

Његова књига је била прво географско дело објављено у Европи, под насловом *Kitab nuzhat al-Mušqat fi dhikr al-amsār wa-l-aqtar wa-l-buldān wa-l-juzur wa-l-madā'in wa-l-āfāq* (Књига за онога који жели да чита описе метропола, региона, земаља, острва, градова и области).²³ Заведена је у каталогу као *De geographia universalis*, али без текста на латинском. Два хришћанска предавача арапског, Габријел Сионита (*Jibril al-Sihyawani*) и Јоан Хесронита (*Yuhanna al-Hasruni*) 1619. објавили су у Паризу латински превод арапске верзије из 1592. под насловом *Geographia Nubiensis*.²⁴ Жобер (P. Amédée Jaubert) је превео Идрисијеву географију на француски и објавио у Паризу у два тома, 1836-1840.²⁵

Идриси је писао о лепоти острва Сицилија и њеним владрима: «Кажемо да је Сицилија бисер века по питању квалитета њених производа, плодности тла, лепоти градова и кућа. Од давних времена, сви путници који долазе из далека и који пореде предности различитих градова и престоница, сагласни су у похвалама овог острва, дивљењу њеним територијама, лепотама места, разноврсности производа и уопштено узевши, предностима које има. Њени су краљеви најсрећнији од свих принчева и буде страх код својих непријатеља, јер имају веома велику моћ, уживају у великом поштовању, добро су збринути и у рангу су са најславнијима.»

Идриси наводи број градова на обали и унутрашњости Сицилије: «Дакле, кажемо да ово острво, у време када пишемо, односно за веме владавине великог краља Рожера, чини сто тридесет градова или двораца, што не обухвата села, постаје и засеоке... Тако изгледа тридесет пет места (Сицилије) која се налазе на обали мора.» Идриси је дао опис већег броја градова док је Ибн Ђубајр издвојио само пет. Овај рад садржи превод дела арапских путописаца Ибн Ђубаира и Идрисија о пет градова на норманском Сицилији које су обухватила оба аутора: Палермо, Месина, Ђефалу, Термини, Трапани.

²³ На латинском је био назив *Oblectatio disiderantis in descriptione civitatum principalium et tractum et provinciarum et insularum et urbium et plagarum mundi* (Rome: Typografia Medici, 1952). Б, Балди је првео ово на италијански 1600., и необјављено издање је сада на Универзитету у Монпельеу.

²⁴ Anon., *Geographia Nubiensis, id est accuratissima toitus orbis in septem climata divisi descriptio continens praesertim exactam universiae Asiae et Africæ, rerumque in iis hactenus incognitarum explicationem* (Paris: Typographia Hieronymi Blageart, 1619).

²⁵ P. Amédée Jaubert, *Géographie d'Idrisi, traduite de l'arabe en français, d'après manuscript de la bibliothèque du roi, 2 tomes*, Paris 1836-1840.

Успомене на Ал-Мадину [Палермо], главни град Сицилије

Нека га Бог врати (муслиманима)

То је главни град ових острва, који комбинује погодности, богатство и сјај, и у коме има све што бисте могли да пожелите од лепоте, стварне или привидне, и храну потребну за опстанак, зрелу и свежу. То је древни, елегантан град, величанствен и љубак, заводљив. Поносно смештен између његових отворених простора и равница пуних башти, са широким путевима и авенијама опчињава својим савршенством. То је дивно место, подигнуто у кордовском стилу, цело од сеченог камена познатог као вапненац (меки кречњак). Река дели град, а вода из четири извора теку у предграђе. Краљ чији је то свет, украсио је до савршенства и изабрао за престоницу Франачког краљевства – нека је Бог уништи.

Краљеве палате су подигнуте око виших делова као бисери који се нижу око жениног врата. Краљ шета кроз баште и дворишта због забаве и задовољства. Колико – можда неће дugo бити његови – палате, грађевине, стражарске куле и вртни павиљони, које он има, колико финих манастира чијим је монасима пружио комфор доделивши им велике поседе и колико много цркава са крстовима од злата и сребра! Можда ће Бог ускоро вратити време овом острву направивши поново од њега дом вере, и његову моћ која пружа сигурност уместо страха. Јер он може да уради оно што жели.

Муслимани овог града чувају преостале доказе вере. Они одржавају велики број својих џамија, и долазе на молитву на позив мујезина. У својим предграђима они живе одвојено од хришћана. Тржнице су их пуне и они су локални трговци. Они се не окупљају због службе петком, пошто је хутба забрањена. За време празника (само у мају) они је понављају за абасидског халифу. Они имају кадију коме подносе тужбе и главну џамију у којој се за време светог месеца окупљају испод њених лампи. Има безброј обичних џамија и већину су користили као школе за учитеље Курана. Али ови муслимани се углавном не мешају са својом браћом (по верској припадности) који су под патронатом неверника и не уживају никакву сигурност за своју имовину, своје жене, или своју децу. Нека им Бог својом милошћу и добротом врати имања.

²⁶ Ibn Jabayr; Wright, William (editor), 1852, 323-335; de Goeje, M.J. (revised by; in Arabic), *The Travels of Ibn Jubayr*; (preface in English, manuscript in Arabic), Brill, Leiden, 1907.

Постоји сличност између овог града и Кордове – јер једна ствар увек подсећа на другу на неки начин – то је да се у сред новог града налази стари град познат као Каср ал-Кадим (старо утврђење), баш као у Кордови – нека је Бог заштити. У овом старом утврђењу су стамбене грађевине као отмени замкови са кулама које се уздижу ка небу, призор који збуњује својом величанственошћу.

Једно од најзначајнијих дела неверника које смо видели је црква позната као Црква Антиохљана. Разгледали смо је на Дан Рођења (Божић), који је за њих велики празник и већина мушкараца и жена је присуствовала. Од свих грађевина које смо видели ова је била неописив призор, јер је несумњиво највеличанственија грађевина на свету. Унутрашњи зидови су цели укращени златом. Има мермерних плоча (оплата) какве никада нисмо видели, украшених златним мозаицима и окружени гранама израђеним у зеленом мозаику. У њеним горњим деловима су добро постављени прозори од позлаћеног стакла које све обасјава својим зракама и опчињава људе. Нека нас Бог заштити (од њихових чари). Сазнали смо да је њен оснивач, по коме је названа, потрошио 100 мера²⁷ злата на њу. Он је био везир деде овог краља многобошца. Црква има звоник на стубовима од обояног мермера. Подигнута је купола изнад куполе, свака на својим стубовима и зато је позната као Звоник са стубовима, и то је једна од најлепших грађевина које се могу видети. Нека га Бог својом љубазношћу и доброчинством уздигне адханом («позивом на молитву», тј. претвори је у мусиманску ћамију).

Хришћанке овог града прате моду мусиманки, течно говоре (арапски), обавијене су хаљином и носе зар. Оне излазе на празнични дан, обавијене хаљином, скривене иза обояног зара, и обувене у позлаћене папуче. Оне тако парадирају до својих цркви, ...носећи све украсе мусиманки, укључујући и накит, кану на прстима и парфеме. Присетили смо се са књижевном духовитошћу речи песника: «Одлазећи у цркву један дан наишао је на антилопе и газеле.»

Призовали смо Божју заштиту због овог описа који отвара врата апсурда и води испразности, препуштању лошим навикама и тражи заштиту од завођења које води ка лудовању. Уистину Он је господар моћи и праштања.

Провели смо седам дана у овом граду, живећи у караванском хану који су користили мусимани. Отишли смо у петак ујутро 22.-ог овог светог месеца, и 28.-ог децембра и кренули ка Трапанију, где су била два брода, један је чекао да исплови ка Андалусији, а други ка Џеути. Ми смо испловили у оном који је ишао ка Александрији, а оба су превозила ходочаснике и мусиманске трговце.

²⁷ Мера за тежину.

У посебном поглављу Идриси је писао о свом патрону Рожеру II, код кога је борвио, на двору у Палерму:

«Било је то 453. године по арапском календару (1061. хришћанске ере), када је чувени, мудар, уважени и моћни монарх Рожер, син Танкреда, освојио највећи део ове области, и уз помоћ следбеника успео да понизи устанике који су се бунили против његове доминације и који су пружали отпор његовом оружју. Овај принц, представник елитних франачких принчева, није престао да се бори са непријатељима Сицилије, да се бори са онима који су пружали отпор, да их напада, пробада их, док није постао господар освојивши све области, припајајући провинцију и утврђење по утврђење, током периода од тридесет година. Када му је читава земља била подређена, а он на њој успоставио своју власт на чврстим основама, становницима је донео добробити правосуђа, умирио их је дозволивши им да исповедају своју веру, и уважавањем њихових закона, гарантовао им је да ће сачувати своја добра, животе како своје, тако и својих жена и деце. Тако је владао за живота, до смрти која је дошла природним путем године 494. по арапском календару (1100. или 1101. хришћанске ере), док је био у дворцу Мелито у Калабрији, где су га сахранили. За наследника оставио је сина, великог краља који носи исто име као и он, а који је, прихвативши иста правила понашања, ишао његовим стопама. Рожер II је у ствари учврстио власт, украсио царство, усавршио владавину, дао додатни подстицај пословима, а све ово путем јасног праћења и потеза хвале вредних у спровођењу правде, очувању мира и безбедности, тако да су се краљеви повинули његовој власти, и били почаствованы да буду његови помоћници и следбеници, а он им је поверио кључеве њихових држава, па су са свих страна долазили до њега да стану под заштиту његових закони и сенку његове мудрости. Разумност, слава и величина коју овај принц ужива у време када пишемо ово дело, превазилазе све границе.

Успомене на град Месина на острву Сицилија

Нека је Бог врати (Муслиманима)

Град је центар трговаца неверника, средиште бродова из целог света, које увек врви од путника због ниских цена. Али суморан је због неповерења, ниједан муслиманин се није доселио тамо. Град врви од следбеника крста, и то ограничава његове становнике, и стеже их скоро до гушења. Пун је мириза и прљавштине; и простака такође, за странца тамо нема љубазности. Његове тржнице су динамичне, живе, и он има

богатство, комфор који пружа луксузан живот. Провешћете дане и ноћи у овом граду потуно безбедно, иако су ваш изглед, манири и језик страни.

Месина лежи у подножју планина, чије падине допиру до рова око града. На њеном југу је море, а њена лука је једно од најзначајнијих пристаништа, пошто могу да улове велики бродови са мора и скоро га дотакну. Између њих и обале се постави дебела даска преко које људи могу да долазе и одлазе, и носачи однесу пртљаг; па нису потребни чамци за укрцавање и искрцавање бродова који су усидрени веома далеко од обале.

Посматраћете бродове који су поређани уз кеј као коњи привезани за колац у њиховим шталама. Због велике дубине мора овде се ствара теснац, широк око 3 миље који одваја острво од континента. На обали, наспрам Месине налази се град познат као Рајах (Регио), главни град велике провинције.

Град Месина се налази на истуреном крају Сицилије, острву са много градова, обрађених поља, села, за које би требало много времена да се сви наброје. Острво је дуго 7 дана хода, а широко 5 дана хода.²⁸ На њему је раније поменути вулкан, високо међу облацима; увек, лети и зими покривен снегом.

Просперитет острва превазилази опис. Довољно је рећи да је ћерка Шпаније, по обimu обрађених поља, богатим жетвама, благостању, разноврсности производа и воћа сваке врсте.

Али пуно је следбеника крста, који шетају на врху острва и живе удобно у његовим заштићеним деловима. Муслимани живе поред њих са својим имањима и фармама. Хришћани се лепо понашају према овим муслиманима и «прихватили су их као пријатеље» (Куран XX, 41), али су им наметнули таксу коју плаћају два пута годишње, узимајући тако од њих богатство које би они зарадили од те земље. Свемогући и величанствени Бог прераспоређује њихов добитак, и захваљујући његовој доброти даје им њихово наслеђе.

Планине су покривене са плантажама јабука, кестења, лешника, крушака и других врста воћа. Тамо, у Месини, не-муслимани су сачували мали број заната, па би се странац муслиман тамо осећао усамљено.

XXX

Најлепши град на Сицилији и седиште суверена, муслиманима је познат као Ал-Мадина, а хришћанима као Палермо. У њему су муслимани који имају цамије и своје тржнице у многим предграђима. Остатак

²⁸ Ал-Истакхри такође описује Сицилију као острво дуго отприлике седам дана хода; Al-Istakhri, *Via regnum, descriptio ditionis moslemicae*, in: BGA, ed. De Goeje, Lugduni-Batavorum (Leiden) 1870, 70-71.

муслимана живи на имањима острва, у свим његовим селима и градовима, као што су Сиракуза и други. Ал-Мадина ал-кабира («Велики град» - Палермо) резиденција њиховог краља Виљема, је међутим највећи и најгушће насељен, а следећа је Месина. У Ал-Мадини (Палерму), Божја је вольја да ми останемо; а онда надамо се да ћемо ићи у било коју западну земљу, по волји Великог и величанственог Бога.

Њиховом краљу Виљему се диве због његове праведне владавине и начина на који користи мусиманске производе, и што бира евнухе пажеве који сви, или скоро сви, прикривајући своју веру, још увек се строго придржавају мусиманских верских закона. Он има много поверења у мусимане, ослања се на њих у својим пословима, и што је најважније, чак је и човек који води његову кухињу мусиман; и он држи групу црних мусиманских робова које предводи човек изабран међу њима. Своје министре и главне дворске управитеље бира међу својим пажевима, који су бројни, и који су његови јавни службеници и описани су као дворјани. У њима блиста сјај његовог краљевства са величанственом одећом и ватреним коњима којима се диче и тамо су само његова свита, његове слуге и његови следбеници.

Овај краљ има величанствене палате и елегантне баште, посебно у престоници краљевства, Ал-Мадини. Он има палату у Месини, белу као голубица, која надгледа обалу. Он има око себе и велики број младића и слушкиња, и ни један хришћански краљ није толико бринуо о уживању у краљевству, или комфору и љубави према луксузу. Виљем је окупiran уживањем у својој земљи, организацијом закона, увођењем процедуре, доделом функција својим главним службеницима, увећањем раскоши краљевства, и показивањем његовог сјаја, на начин који приличи мусиманском краљу. Његово краљевство је веома велико. Он придаје много пажње својим (мусиманским) лекарима и астролозима, и такође много брине о њима. Он се чак, када чује да неки лекар или астролог пролазе кроз његову земљу, нареди да га задрже, и онда га толико обезбеди средствима за живот да ће он заборавити своју родну земљу. Нека Бог у његово име сачува мусимане од овог искушења. Нека Бог сачува мусимане од његовог непријатељства и величине његове моћи.

Једна од значајних ствари о њему је да он чита и пише арапски. Ми смо такође чули од једног од његових личних слуга да је његов 'аламах': «Хвала Богу. Исправно је хвалити Га». ²⁹ Аламах његовог оца био је: Величајте Бога у знак захвалности за његова добочинства». Све слушкиње и конкубине у његовој палати су мусиманке. Слуга Јахја ибн Фитјан, везац који је извезао златом краљеву одећу, испричао нам је једну од најнеобичнијих прича о хришћанки из Франачке, која је дошла у његову

²⁹ Аламах је арапски потпис на документима.

палату и постала мусиманка, а преобратиле су је ове слушкиње. Оне су све ово криле од свог краља. Постоје невероватне приче о добрим делима ових слушкиња.

Причало се да када је ужасан земљотрес потресао острво, овај многобожац (мусиман би сматрао да је то Виљем, пошто је прихватио докму, Свето тројство), узнемирено је ишао око његове палате, и чуо је само како његове жене и пажеви призывају Бога и његовог Пророрка. Били су у потпуном хаосу пред њим, али он им је рекао: «Нека свако призыва Бога коме се моли, а они који имају веру биће спашени.»

Пажеви и управници његових послова који воде његову државу, су мусимани, без изузетка, добровољно, за небеску награду, пост за време светог месеца (Рамазана) и приносе дарове како би могли да буду ближе Богу. Они откупљују заробљенике и подижу њихове потомке, уговарајући им бракове и пружајући им помоћ, и чинећи сва добра дела која могу. Све то чини Велики и свемогући Бог за мусимане са овог острва и његова брига за њих је једна од мистерија.

У Месини смо срели једног од водећих и најзначајнијих пажева који се зове Абд ал-Масих чија нам је жеља (да нас види) била саопштена. Угостио нас је великолично, с поштовањем и онда разговарао отворено са нама, откривајући нам строго чуване тајне. Погледао је прво по соби за примање, а онда у своје обезбеђење, отпустио оне слуге у које је сумњао. Онда нас је испитивао о Меки – нека их Бог благослови – и о њеним старим светилиштима, и о онима у Светој Медини и Сирији. Како смо му то испричали оне се растопио од чежње и жара, и питao нас да ли би могли да му дамо неке благословене сувенире, које смо донели из Меке и Медине – Нека их Бог благослови – и замолио нас да се не устежемо да му дамо оно што можемо. «Ви можете да слободно покажете вашу веру у ислам», рекао је, и ви сте успешни у вашим подухватима и напретку, као и у вашој трговини, уз Божју вољу. Али ми морамо да кријемо нашу веру, уплашени за наше животе, морамо да останемо доследни следбеници Бога и обављамо наше верске дужности у тајности. Ми смо заробљеници неверника који су ставили окове на наше вратове. Једини циљ нашег постојања је да будемо благословљени сусретом са ходочасницима као што сте ви, да питамо за њихову молитву и будемо срећни када нам дају освећене предмете из светилишта које могу да нам служе као инструмент вере и као драгоцености на нашим мртвачким носилима (као светиње за следећи живот).» Наша срца се растапају саосећајући са њим, и молили смо се да његов крај буде срећан и дали му неке драгоцености као што је желео. Он нам се претерано захваљивао и ракао нам у поверењу, кришом од својих колега и других пажева, који су имали добру репутацију у послу. Приликом ослобађања затвореника, они стичу мисност у Божјим очима, и све њихове слуге имају такву нарав.

Још једна околност која се односи на ове пажеве је да када су у присуству свог Господара, а време је за молитву, они ће напустити одају један по један да би могли да се помоле. Они то понекад раде на месту на коме њихов краљ може да их прати погледом, али Свемогући и Величанствени Бог их скрива. Они тако настављају да раде за њега, тајно подржавајући муслимане у њиховој непрестаној борби за веру. Нека им Бог, у својој милости, помогне и доведе их до срећног краја.

У Месини, краљ има бродоградилиште са флотама које имају безброј бродова. Он има слично бродоградилиште у Ал-Мадини (Палерму).

Успомене из града Ђефалу на острву Сицилија

Нека је Бог врати (муслиманима)

Ђефалу је приморски град, са обилним приносима са земље и са разноврсном трговачком робом, обрастао виновом лозом и другим дрвећем, и са добро уређеним тржницама. Тамо живи заједница муслимана. Изнад града се уздиже планина, на чијем великим кружном врху се налази тако импресивна тврђава, какву нисам никада видео. Они је чувају, увек спремни за било какав напад са мора који би изненада могла да изврши флота из мусиманских земаља – Нека им Бог да победоносан повратак.

Испловили смо у Ђефалу у поноћ и дошли у град Термини у уторак, рано пре подне, након лаког путовања. Два града су удаљена један од другог 25 миља. У Терминију смо прешли са једног брода на други који смо изнајмили, тако да морнари са којима смо буду из те земље (кроз коју треба да путујемо).

Успомене из града Термини на острву Сицилија

Нека је Бог преда (муслиманима)

Боље смештен од места које смо управо описали, овај град је добро утврђен, и уздиже се високо на брду изнад мора. Муслимани имају велико предграђе, у коме су цамије. Град има високу и неосвојиву тврђаву, а у његовом доњем делу је термални извор који служи грађанима као

купатило. Ужива у изузетној плодности и обиљу хране заиста; цело острво је у том погледу, једна од најзначајнијих Божјих творевина. Четвртак, четрнаести, провели смо усидрени на реци испод града код које морска струја изазива плиму и осеку, и ту смо преноћили у петак. Ветар је онда почeo да дува ка западу и ми нисмо могли да пловимо.

Између нас и наше дестинације Ал-Мадина, града познатог хришћанима као Палермо, има 25 миља, па смо се плашили да ћемо се задржати дugo у Терминију. Али много смо се захваљивали Богу на његовој милости која нас је одвела за 2 дана кроз пролаз у коме су стајали други бродови, како су нам рекли, 20 или 30 дана и више, и у петак ујутро, у сред светог месеца, ми смо изашли одлучни да наставимо пут копном пешке. Искрцали смо се, носећи само неке ствари, оставивши неке наше сапутнике да чувају ствари које су остале на броду и кренули даље.

Путовали смо дуж пута, који је изгледао као тржница са пуно људи, који долазе и одлазе. Групе хришћана које су нас среле, саме су нас прве поздрављале, и били су љубазни према нама. Посматрали смо њихово понашање према муслиманима који би искушали неупућеног человека. Нека Бог, у својој моћи и доброти, сачува од искушења Мухамедовог следбеника – Бог га благосовио.

Успомене из града Трапани на острву Сицилија

Нека га Бог врати (муслиманима)

Трапани (Атрабани) је мали град окружен бедемима, бео као голубица. Има изванредну луку, погодну за пристајање бродова, и зато је много користе Византинци, нарочито они који плове ка Барр ал-'Адвах (обали Африке). Између њега и Туниса су само један дан и једна ноћ пута и путовање се никада не одлаже, зими или лети, безбедно је чак и када је ветар неповољан. У противном, пролажење тим путем је кратко.

Трапани је пун тржница и купатила и свих погодности потребних у граду. Он лежи у морском заливу, које га окружује са три стране. Повезан је са уским појасом, и море прети да прогута остало. Његови становници кажу да ће га море сигурно прогутати. Нека његови последњи дани буду одложени. Али будућност је обавијена велом, јер све чува узвишени Бог.

Ниске цене, које су резултат широке култивације, чине живот у овом граду лакшим и угоднијим. У њему муслимани и хришћани имају своје џамије и своје цркве. Близу њеног источногугла који се нагиње ка северу, налази се велика планина, веома висока. На њеном врху је литица на којој је византијска тврђава повезана са планином мостом. Близу тога

на планини, Византинци имају велики град у коме су жене најсветлије од свих на острву. Нека Бог да да оне постану заробљенице муслимана. На планини су виногради и житна поља и сазнали смо да има око 400 извора. Зове се Ђабал Хамид (Планина Ст. Јулијана), и њен успон је благ на једној страни. Његови становници кажу да преко њега Сицилија може да буде освојена. Нека Бог допусти да тако и буде. Али они никако неће дати муслиманима да се попну на њега, и зато су припремили ово снажно утврђење. Ако се уплаше, окупиће своје жене унутра и исећи мост, остављајући велики јарак између њих и оним на узвисинама облизње планине.

Необична је чињеница да су овом граду потребни сви ови извори, као што је описано, док Трапани који лежи у равници не треба да чува воду у бунару, на некој удаљености одатле и у не тако дубоко ископаним бунарима својих кућа, где је лоша вода и не могу да буду прогутани.

У Трапанију смо нашли два брода која су чекала да исплове ка западу. Надамо се да ћемо се укрцати и кренути ка Шпанији, ако је то Божја волја. Нека им Бог својом милошћу то омогући, као обично.

Идриси³⁰:

Палермо

Први од ових градова је Палермо, највећи од свих, најзначајније место, једна од најпознатијих метропола на свету. Она је славна и има све што је најплеменитије и најотменије. Седиште је владара још од давнина, од најранијег исламског периода, и место одакле су полазиле флоте и војске освајача, као што и данас полазе одатле.

Овај град се налази на источној обали мора, а окружен је планинама. Са источне стране обале пружа се диван поглед. Види се диван кеј одакле путник може да посматра лепоте зграда, савршенство израде и префињено градитељско умеће.

Палермо се састоји из два дела, односно дворца и предграђа. Дворац је старо здање чувено у целом свету које је подељено на три дела. Онај у средини има различите палате, многе лепе грађевине, бројне мале

³⁰ Al-Idrisi, *Kitab Nuzhat al-Mušqat fi Ihtiraq al-Afaq*, Bejrut 1989, 588-602.

џамије, базаре, купатила и радње трговаца на велико. Што се тиче друга два дела, овде има лепих кућа, високих домаца и много купатила и отворених пијаца. Овде видимо и велику ћамију која је била подигнута у овом делу града у ранијем периоду. И дан данас постоји, у свом извornom, једноставном облику, као што је некад изгледала, и надмашује сву елеганцију која се може замислити, драгоцености и лепоту слика, позлате и натписа.

Предграђе окружује град са свих страна. Изграђено је на месту античког града који је носио назив Халеса, у коме је боравио султан и где су, у време муслимана, биле засебна принчевска палата, лука и бродоградилиште.

Са свих страна, у околини града, видимо текућу воду, фонтане и канале. Овде има воћа у изобиљу, насеобине су лепе, толико дивне да их перо не може описати, а памет спознати. Све пружа оку задивљујући призор.

Дворац који је управо поменут (ел-Касар) може се сврстати у најбоље утврђена места, тако високо уздигнут, да га је лако бранити, па се може рећи да га је немогуће освојити. На врху је утврђење саграђено по налогу великог Рожера. Саграђено је од врло чврстог камена, основа овог утврђења је изузетно јака, висина је значајна, куле су веома јаке, као и павиљони и унутрашње просторије. Ова грађевина је доста висока, прекривена је дивним уметничким детаљима и величанственим украсима. Сви путници говоре о лепоти Палерма и дају дивне описе овог града. Сви кажу да нема чуднијих грађевина, отменијих кућа, већих палата и пријатнијих кућа него овде. Предграђе које окружује старо утврђење, које је управо поменуто је веома пространо, а чине га бројне куће, каравансараји, купатила, радње и пијаце. Окружено је зидом и јарком који га штити. У унутрашњости предграђа има много вртова, лепих шеталишта, потока који теку са планина које се налазе у близини града. Кроз Палермо тече река Абас и покреће млинове којих има доста како би задовољили потребе становника града.

Месина

Град Месина се налази на најудаљенијој тачки на истоку Сицилије и окружен је планинама, пре свега са западне стране. Обале овде пружају леп призор, и у овој области су воћњаци и баште у којима расте воће у

изобиљу, а прошарана је потоцима који покрећу више млинова. Ово је један од најзначајнијих градова, најбоље изграђених и најпосећенијих по броју оних који овде долазе и одлазе. Овде се граде бродови, а сидра бацају сви хришћански поморци. Овде срећемо највеће бродове, као и путнике и трговце из хришћанских и муслиманских земаља, који овде стижу са свих страна. Базари су добро снабдевени, овде се могу склопити добри послови, јер има пуно продајаца и купаца. Околне планине дају гвожђе које се преноси у околне земље. Лука је једна од најзначајнијих на свету, јер највеће куће су овде тик уз обалу, тако да човек може лако на копну добити било какав предмет из руку некога ко је на броду.

Поред Месине види се простор који раздваја Сицилију од Калабрије, који се тешко прелази, посебно када ветар дува у правцу супротном од тока воде, и када надолази плима која се спаја са водом која се повлачи, тада брод који се нађе између ове две силе може да се спаси само уз божју помоћ. Пролаз на најширем делу износи 10 миља, а на најдужем 3 миље.

Ћефалу

Ћефалу (Ћефалуди) је утврђен град, изграђен на обали мора, има пијаце, купатила, млинове, а у унутрашњости је извор благе и свеже воде, одакле се снабдевају становници. Овде постоји и лепа лука у коју пристижу са свих страна. Земља је врло плодна, а брани је утврђење изграђено на врху планине коме је скоро немогуће прићи.

Термини

Термини (Таормина) је једно од најстаријих и најзначајнијих утврђених места. Изграђена је на планини која доминира над морем, са лепом луком у коју долазе бродови са свих страна да би товарили жито, ишли у караван-саџ или на пијаце. Ово је место у коме се састају каравани и путници који иду у Месину. У околини су насељена села и плодна поља, рудник злата, планина коју зову Тор, позната по чудима која се овде дешавају, потоци који покрећу више млинова и мањи број вртова. Овде се види и место које сведочи о умешности и снази онога који га је сазидао, амфитеатар који је некад био намењен за сценске игре Римљана и чији трагови такође указују на велику доминацију и моћ.

Град, Трапани (Трабанос), древни или боље речено антички, налази се на обали мора чије га воде окружују са свих страна, тако да му се може прићи само преко моста и луке која се налази на истоку града. Лука је у средини и сасвим је безбедна и мирна. Већина бродова овде пролази зими, склањајући се од сваке опасности која вреба са мора. Овде се лови пуно рибе, посебно врста рибе која се зове туна, помоћу веома великих мрежа, као и изузетно лепи корали. Близу градске луке је мочварна област одакле се вади морска со. Околна област је обрађена и плодна. Трабанос има и велике пијаце на којима се налази много различите робе.

XXX

Путописи Ибн Ђубајра и Идрисија представљају драгоцену сведочанство о прошлости Сицилије у којој је цветала норманско-сараценска култура. Њихова дела омогућавају да се историја острва на коме су се преплитале различите културе, сагледа на основу арапских извора, а не само западних. Неки арапски путописци су забележили оно што су чули од других, док су поменута два аутора писала на основу онога што су сами доживели док су путовали по Средоземљу и боравили на Сицилији, па зато њихова дела имају посебну вредност.

Идриси је рођен у Цеути, од шпанско-арапских родитеља, а студирао у Кордови. Ибн Ђубајр је рођен у Валенсији и живео у јужном, муслиманском делу Иберијског полуострва, Андалусији. Оба аутора су због свог порекла и образовања била везана за мусиманску Шпанију. На Сицилији се у то време развијала уметност у кордовском стилу. Сам Ибн Ђубајр пише да је Сицилија ћерка Шпаније и да постоји сличност између Палерма и Кордове.

Идриси и Ибн Ђубајр су описали лепоту приморских утврђених градова на Сицилији, са њиховим лукама, развијеном трговином, продавницама, великим пијацама са разноврсном робом, трговима, црквама, цамијама, купатилима и фонтанама. Посебну пажњу су посветили метрополи Палерму, и Месини која је други град по величини на острву. Ови градови имају утврђења са дворцем на врху и подграђима, познате велике луке и бродоградилишта. Хришћани и мусимани живе у одвојеним четвртима. Хришћанке у Палерму прате моду мусиманки, обавијене су хаљинама и носе зар. На празнични дан одлазе у цркву, обучене као мусиманке, обувене у позлаћене папуче, украшене накитом,

са прстима намазаним каном и напарфемисане. Хришћански краљ Рожер II подсећа на муслиманске владаре.

Краљевина Сицилија се развила у моћну државу са норманским талентом за политичку организацију и административним системом који је омогућио изузетну експанзију и ефикасније извлачење профита. У раном XII веку створена је норманска Сицилија која је постала једна од најнапреднијих земаља у Европи са веома добро организованим системом владавине.³¹ Настала је освајањем, а њени владари су ујединили под својом влашћу различите народе. Норманска монархија је утицала на стварање новог економског система и ставила медитеранску трговину под своју контролу.³²

Норманском освајању Сицилије претходио је период византијских и арапских освајања, византинизације и исламизације острва.³³ Након периода арапске доминације Нормани су вратили Сицилију латинском свету и развили јединствену културу повезујући арапску, грчку и латинску традицију. Период изузетног процвата уметности и архитектуре норманске Сицилије трајао је само шездесет година, од крунисања краља Рожера II на Божић 1130. године, до смрти његовог унука, Виљема II 1189. године. Две значајне цркве подигнуте за време Рожера II, Капела Палатина у Палерму и катедрала у Ђефалу, показују како су коегзистирали различити уметнички стилови у сицилијанској архитектури.³⁴ Декорација капеле Палатина садржи византијске, латинске и арапске елементе. Мозаици у Капели Палатина повезују хришћанске и исламске елементе. Архитектура у Ђефалу је романескна, а унутрашњост је украшена византијским мозаицима. Црква Св. Мери, коју је основао православни Грк,

³¹ W.L. Warren, The Myth of Norman Administrative Efficiency: The Prothero Lecture, *Transactions of the Royal Historical Society*, Fifth Series, Vol. 34 (1984), 113-132; C.H. Haskins, England and Sicily in the Twelfth Century, *The English Historical Review*, Vol. 26, No. 103 (Jul., 1911), 433-447; C. H. Haskins, England and Sicily in the Twelfth Century (Continued), *The English Historical Review*, Vol. 26, No. 104 (Oct., 1911), 641-665; A. Marongiu, A Model State in the Middle Ages: The Norman and Swabian Kingdom of Sicily, *Comparative Studies in Society and History*, Vol. 6. No. 3 (Apr., 1964), 307-320.

³² H. Takayama, The Great Administrative Officials of the Norman Kingdom of Sicily, *Papers of the British School at Rome*, Vol. 58 (1990), 317-335; J. Johns and A. Metcalfe, the Mystery at Churhuro: Conspiracy or Incompetence in twelfth-Century Sicily?, *Bulletin of the School of Oriental and African Studies, University of London*, vol. 62, No. 2 (1999), 226-259; D. Abulafia, Dalmatian Ragusa and the Norman Kingdom of Sicily, *The Slavonic and East European Review*, Vol. 54, No. 3 (Jul., 1976) 412- 428.

³³ F. Hiti, *Istorija Arapa od najstarijih vremena do danas*, Sarajevo 1967, 543-553; J. Shepard, the Cambridge History of the Byzantine Empire c. 500-1492, Cambridge 2008, 256; L. White, The Byzantinization of Sicily, *The American Historical Review*, Vol. 42, No. 1 (Oct., 1936), 1-21.

³⁴ E. Kitzinger, Art in Norman Sicily: Report on the Dumbarton Oaks Symposium of 1981, *Dumberton Oaks Papers*, Vol. 37 (1983), 167-170; C. E. Nicklies, Builders, Patrons, and Identity: The Domed Basilicas of Sicily and Calabria, *Gesta*, Vol. 43, No. 2 (2004), 99-114.

Антиохљанин у служби краља Рожера II, повезује арапске, романеске и византијске елементе. За време владавине Рожера II кован је паралелно сребрни новац који је он увео и арапски златан новац, као и бакарни новац.³⁵

Арапски утицај се и данас види у генетској структури становништва Сицилије и њиховом језику.³⁶ Сицилијански арапски припада западној групи дијалеката.³⁷ Лингвисти су константовали да данашњи сицилијански језик има педесет једну до две стотине речи арапског порекла.³⁸ Поред хришћана и муслимана на Сицилији су живеле мање јеврејске заједнице које су говориле арапским дијалектом. Сачувана су јудејско-арапска документа на Сицилији.³⁹ Краљеви Рожер II и Виљем II користили су арапски потпис ('alāma) на својим документима, што показује степен акултурације у норманској Сицилији.⁴⁰ На двору у Палерму превођена су дела на грчком, латинском и арапском језику. Нормански краљеви на Сицилији издавали су документа, новац и натписе на сва три језика. Тројезично или двојезично објављена документа била су привилегија краља и симбол његове политike.

Summary:

In this paper are researched works of two Arabic writers dealing with Norman Sicily, first of all, Idrisi and Ibn Jubayr. The Norman Kingdom has developed in modern state which was a mixture of Christian and Islamic culture. The Kingdom has become one of the reacheest countries in Europe, which has put Mediterranean trade under its control. The court of King Roger in Palermo was a center of scientists and artist from the whole world. Among them

³⁵ J. D. Breckeridge, A Classical Quotation in Twelfth-Century Sicily, *Gesta*, Vol. 15, No.1/2, Essays in Honor of Sumner McKnight Crosby (1976), 279-284.

³⁶ Rickards O., Biondi, G., De Stefano, G.F., Vecchi, F. And Walter, H., *American Journal of Physical Anthropology*, Vol. 87, Issue 4, (April 1992), 395-406; O. Semino, Origin, Diffusion, and Differentiation of Y-Chromosome Haplogroups E and J: Inferences on the Neolithization of Europe and Later Migratory Events in the Mediterranean Area, *American Journal of Human Genetics* 74 (2004): 1023-1034.

³⁷ J. Blau, Which Dialect Group Did Sicilian Arabic Belong?, *Journal of the American Oriental Society*, Vol. 88, No. 3 (Jul.-Sep., 1986), 522-523.

³⁸ J.A. Palermo, The Latinity of Sicily, *Italica*, Vol. 30, No. 2 (Jun., 1953), 65-80.

³⁹ J. Wansbrough, A Judeo-Arabic Document from Sicily, *Buletin of the School of Oriental and African Studies, University of London*, Vol. 30, No. 2, Fiftieth Anniversary Volume (1967), 305-313; N. Golb, A Judeo-Arabic Court Document of Syracuse, A.D. 1020, *Journal of Near Eastern Studies*, Vol. 32, No. 1/2 (Jan.-Apr., 1973), 105-123.

⁴⁰ J. Johns and N. Jamil, Signs of the Times: Arabic Signatures as a Measure of Acculturation in Norman Sicily, *Muqarnas*, Vol. 21, Essays in Honor of J.M. Rogers (2004), 181-192.

was the famous Arabic geographer Idrisi, who has written a book from geography on the basis of data that he has got on the court. He has dedicated his work, «Roger's book», to his patron.

Key words: Sicily, Normans, Arabs, court in Palermo, Christians and Muslims, Arabic travel writers.